

О.І. БЕЗРУЧКО, Т.В. ДУДЧАК
Інститут цукрових буряків УААН

КВАСОЛЯ БАГАТОКВІТКОВА – НОВИЙ ВИД У РЕЄСТРІ СОРТІВ РОСЛИН УКРАЇНИ

Представлено опис двох нових сортів квасолі багатоквіткової, занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні у 2007 році, морфологічні особливості культури та її цінність як харчової та дієтичної рослини.

Вступ. Всього на території нашої країни вирощують 6 видів квасолі із 230, які за своїм походженням поділяються на дві групи - американську та азіатську. Квасоля багатоквіткова (*P. multiflorus* Weld.) належить до американської групи. До цієї ж групи належать і такі види квасолі, як квасоля звичайна (*P. vulgaris* L.), лімська (*P. lunatus* L.) та гостролиста, або тепарі (*P. aculifolius* Grag.). Інші два види: квасоля маш (золотиста, азіатська) - (*P. aureus* Roxb) та кутаста (адзукі) - (*P. angularis* Weld.) належать до азіатської групи [1].

Ознакою, що відрізняє рід Квасоля (*Phaseolus* L.) від усіх інших родів зернобобових культур родини Губоцвіті (*Lamiaceae*), є наявність трійчастих листків, крім перших двох простих (примордіальних) листків, та халази - добре помітного двогорбого потовщення на насінні біля насінневого рубчика.

Цінність та поширеність. Квасоля - цінна високобілкова харчова культура. За смаковими якостями вона займає перше місце серед зернобобових культур. В насінні квасолі в середньому міститься близько 23 % білка, 52 % вуглеводів і 2 % жирів [2, 3].

В Україні квасоля дуже популярна харчова рослина, широко використовується в національній кухні при приготуванні борщів, супів, вінегретів, приправ до м'ясних блюд тощо. За вмістом білків насіння квасолі наближається до риби і м'яса. Білки квасолі засвоюються в організмі до 75 %. Крім білків квасоля містить велику кількість вільних амінокислот (лимонна, яблучна, малоновна), каротин, великий набір вітамінів - С, В₁, В₂, В₆, РР, фолієву кислоту, цитостерини та інші цінні органічні та мінеральні речовини. Так, за вмістом міді та цинку квасоля випереджає більшість овочів. Саме за це квасолі належить важлива роль в дієтичному харчуванні [4, 5].

Квасоля рекомендована як дієтичний продукт для лікування при ожиріння печінки, жовчного та сечового міхурів, покращує харчове травлення (гастрити з пониженою кислотністю) та діяльність дихальних шляхів, серцево-судинної системи, рекомендована при набряках ниркового та серцевого походження, при сечокам'яній хворобі, хронічних ревматоїдних артритів, подагрі, гіпертонії, робить більш міцними кістки та сприяє швидкому їх за живленню і зростанню при переломах. В народній медицині

стручки квасолі з давнини застосовували при цукровому діабеті та як ранозаживляючий засіб (там же).

Найбільшого поширення місцеві сорти квасолі багатоквіткової (*P. multiflorus* Weld.) набули на присадибних ділянках правобережних та західних областей України. Цінною особливістю квасолі багатоквіткової є те, що цей вид більш холодостійкий, ніж інші види [2, 3].

Морфологічні властивості. Квасоля багатоквіткова (*Phaseolus multiflorus* Weld.) - це одно-, дворічна рослина, яка не виносить сім'ядолі на поверхню ґрунту, з добре розвиненою кореневою системою, має виткі міцні слабо розгалужені стебла, що спіральсно закручуються зліва направо.

Всі листки (примордіальні та трійчасті) слабо опушені. Квітки великі вогняно-червоні, рожеві, білі, зібрані в 16-40-квіткові китиці.

Плід - широкий сплюснутий біб, завдовжки 10-25 см і більше з кількістю насінин в ньому до 6 штук.

Насіння велике, з масою 1000 насінин в межах 700-1300 г і більше. Форма насіння - плоскоеліптична, ниркоподібна білого або строкатого кольорів [1].

Експертиза та реєстрація сортів. Формування сортових ресурсів сортів сільськогосподарських культур, в тому числі і квасолі багатоквіткової, в Україні проводиться відповідно Методики проведення експертизи на відмітність, однорідність і стабільність (ВОС), яка розроблена Українським інститутом експертизи сортів рослин та Інститутом цукрових буряків УААН відповідно до загальних принципів експертизи сортів, рекомендованих УПОВ.

Методикою охоплюється період визначення ознак та їх проявлення від розміру сім'ядолі (ознака 2) до маси 1000 зерен в фазі повної стиглості (ознака 41). Тобто, ідентифікація сортових ознак сортів квасолі багатоквіткової проводиться протягом всього вегетаційного періоду - від сходів до збирання врожаю [7].

Всього в Реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, на даний час зареєстровано 25 сортів роду Квасоля (*Phaseolus* L.), у тому числі два сорти квасолі багатоквіткової (*Phaseolus multiflorus* Weld.), занесено в 2007 році [6].

Сокільчанка. Сорт отримано індивідуальним добором.

Заявник: Інститут цукрових буряків УААН.

Автори (селекціонери): Дудчак В. П., Роїк М. В., Дудчак Т. В.

Рослини сорту без антоціанового забарвлення з середнім часом початку утворення завитка, середньою швидкістю його завивання та дуже пізнім часом цвітіння.

Сім'ядолі не виносяться на поверхню ґрунту, тобто мають підземне розташування. Примордіальний листок зелений, має довгий черешок, широко яйцеподібної форми з коротко відтягнутою верхівкою.

Стебло довге (до 3 м), товсте, без наявної пігментації. Листки темно-зелені, гладенькі. Середній листочок середнього розміру, має ромбовидно-видовжену форму з гострою верхівкою, без антоціанового забарвлення.

Суцвіття з багатьма квітками. Квітка має квітконіжку довшу чашечки, приквітник великого розміру, біле забарвлення паруса та крилець, з двозубою формою верхньої губи.

Біб з наявними волокнами, помірно жовтий, без вторинного кольору, середньої довжини, з великою шириною посередині та малим відношенням ширини впоперек до ширини всередині, зі слабким ступенем вигину увігнутої форми. Форма поперечного перетину бобу через насінину - від еліптичної до яйцеподібної, а форма верхівки без гачка - від загостреної до тупої. Гачок бобу середньої довжини з середнім вигином. Текстура поверхні бобу - помірно зморшкувата. Помірне і звуження бобу в сухому стані. Колір нестиглої насінини на початку потовщення бобів - світло-зелений.

Насінина - одноколірна, біла, з помірним жилкуванням, з відсутнім кільцем навкруг рубчика та великою шириною поперечного перетину. Форма і подовжного, і поперечного перетинів насінини - еліптична. Маса 1000 насінин - дуже велика (більше 1150 г).

Сорт відзначається високою насінневою продуктивністю та високою стійкістю до хвороб. Вміст білка - 22-24 %. Харчова якість висока. Боби стійкі до розтріскування.

Дністрівка. Сорт отримано індивідуальним добором.

Заявник: Інститут цукрових буряків УААН.

Автори (селекціонери): Дудчак В. П., Роїк М. В., Дудчак Т. В.

Рослини сорту без антоціанового забарвлення з середнім часом початку утворення завитка, середньою швидкістю його завивання та дуже пізнім часом цвітіння.

Сім'ядолі не виносяться на поверхню ґрунту, тобто мають підземне розташування. Примордіальний листок зелений, з довгим черешком, має широко яйцеподібну форму з коротко відтягнутою верхівкою.

Стебло довге (до 3 м), товсте, з наявною пігментацією. Листки темно-зелені, гладенькі. Середній листочок середнього розміру, має трикутну форму з гострою верхівкою та антоціановим забарвленням жилок середньої інтенсивності..

Суцвіття з багатьма квітками. Квітка має квітконіжку довшу чашечки, приквітник великого розміру з рожевим парусом, червоними крильцями та двозубою формою верхньої губи.

Біб з наявними волокнами, помірно жовтий, без вторинного кольору, середньої довжини з великою шириною посередині та малим відношенням ширини впоперек до ширини всередині, має слабкий ступінь вигину увігнутої форми. Форма поперечного перетину бобу через насінину - від еліптичної до яйцеподібної, а форма верхівки без гачка - від загостреної до тупої. Гачок бобу середньої довжини з середнім вигином. Текстура поверхні бобу - помірно зморшкувата. Помірне і звуження бобу в сухому стані.

Насінина - двокольорова, чорна, з пістрявим розподілом переважаючого фіолетового вторинного кольору, з відсутнім жилкуванням, має наявне кільце навкруг рубчика, яке відрізняється від фону насінини, та великою шириною поперечного перетину. Форма і подовжного, і

поперечного перетинів насінини - еліптична. Маса 1000 насінин - більше 1150 г.

Сорт відзначається високою насінневою продуктивністю та високою стійкістю до хвороб. Вміст білка - 22-24 %. Харчова якість висока. Боби стійкі до розтріскування.

Висновок. Нові сорти квасолі багатоквіткової Сокільчанка, Дністрівка характеризуються високою насінневою продуктивністю і на присадибних ділянках не тільки радуватимуть господарів щедрим урожаєм до глибокої осені для приготування різних страв з недостиглого зерна, а зі стиглого - до плодоношення наступного року, а й будуть окрасою подвір'я й огорожу, так як мають великі квіти рожево-червоного (сорт Дністрівка) та білого (сорт Сокільчанка) кольорів, зібрані у багатоквіткові (16-40 штук) китиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Д.М. Алімов, М.А. Білоножко, М.А. Бобро та ін. Зернові бобові культури. Квасоля / Рослинництво. Лабораторно-практичні заняття. - К.: Урожай. - 2001. - С. 79-93, 103-107
2. А.И. Смирнов. Растениеводство. Фасоль –М.: Сельхозгиз. - 1958. -С. 176-180.
3. С.С. Берлянд, Б. Д. Крючев. Растениеводство. Фасоль – М.: Колос. - 1967. - С. 244-250.
4. П.Г. Дудченко, В.В. Крищенко. Фасоль // Пищевые растения - целители. - К.: Наукова думка. - 1985. - С. 43-44.
5. М.И. Борисов, Б.М. Коршиков, Г.В. Макарова и др. Фасоль // Лекарственные свойства сельскохозяйственных культур. - Минск: Ураджай. - 1974.-С. 186-188.
6. Методика проведення експертизи державного сортовипробування сортів рослин зернових, круп'яних та зернобобових культур (соя). Офіційний бюл. Охорона прав на сорти рослин. Випуск другий. - К., 2003, частина 3. - С. 121-133.
7. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні (витяг станом на 15. 05. 2007 року). - К.: 2007. -С. 41, 92,115.

Аннотація

УДК 635.652:581.41:631.526.3

Фасоль многоцветковая – новый вид в Реестре сортов растений Украины

О.И. Безручко, Т.В. Дудчак

Представлено описание двух новых сортов фасоли многоцветковой, внесенных в Государственный реестр сортов растений, пригодных для возделывания в Украине в 2007 г, морфологические особенности культуры

и ее ценность как пищевого и диетического растения.

Annotation

UDC 635.652:581.41:631.526.3

French bean – a new species in the Plant Variety Register of Ukraine

O.Bezruchko, T.Dudchak

There are described two new varieties of French bean enlisted in the State Register of plant varieties and suitable for growing in Ukraine in 2007; morphological features of the crop and its value as a food and dietary plant.

УДК 633.11:631.527.5 :532. 535

Н.М. МАКАРЕНКО

Білоцерківська дослідно-селекційна станція ІЦБ

ХАРАКТЕР УСПАДКОВУВАННЯ ВИСОТИ РОСЛИН ГІБРИДАМИ F₁ ПШЕНИЦІ М'ЯКОЇ ОЗИМОЇ ВІД ГЕНОТИПУ ТА УМОВ ВЕГЕТАЦІЇ

Представлено мінливість та характер успадковування ознаки висота рослин гібридами першого покоління пшениці озимої різних генотипів. Успадковування висоти рослин залежить від компонентів схрещування та умов вирощування.

Вступ. Створення короткостеблових сортів – ефективний спосіб підвищення продуктивності озимої пшениці при вирощуванні її за інтенсивною технологією [1]. Важливий показник стабільного урожаю низкорослих сортів обумовлений більшою стійкістю до вилягання завдяки короткому і міцному стеблу та кращому співвідношенню між масою зерна та соломи [2]. Стійкість до вилягання є складною полігенною ознакою, яка зумовлюється багатьма факторами [3].

Стебло пшениці озимої виконує важливу біологічну функцію в онтогенезі рослин. Однією з ознак, яка тісно корелює з стійкістю до вилягання, є висота рослин [2]. Ознаки короткої соломини, довжини, товщини, діаметру міжвузлів можуть служити показниками відбору зразків на стійкість рослин до вилягання. Використання генів карликовості різного походження при створенні вихідного матеріалу для селекції на стійкість до вилягання дає змогу варіювати висоті рослин. Але цей шлях має свої межі з точки зору біологічно-господарської доцільності. У високорослого матеріалу таким резервом є збільшення товщини стебла, у короткостеблових генотипів - підвищення міцності нижніх міжвузлів [3, 4].

Сорти при підборі батьківських форм для схрещування повинні мати мінімальну кількість негативних ознак та високу якість зерна. Необхідно враховувати походження сорту та його біологічні властивості [5, 6].